

Pospíšil, I. – Týč, V. a kol. *Mezinárodní lidskoprávní závazky postkomunistických zemí: případy České republiky a Slovenska*. Praha: Leges, 2016

ŠARKA DUŠKOVÁ*

V roce 2016 jsme se dočkali výstupu několikaleté práce vskutku hvězdného autorského kolektivu, jehož cílem bylo zkoumat povahu mezinárodních lidskoprávních závazků na případech České republiky a Slovenska. První ucelená publikace věnující se lidskoprávním úmluvám v těchto dvou státech kombinuje různé přístupy k výkladu, dočkáme se tak analýzy primárních dat z judikatury, politického procesu a praxe, i teoretického výkladu a zamýšlení. Tato pestrost byla možná zejména díky kombinaci autorů ze zázemí práva i sociálních věd. Těm se podařilo představit poměrně detailní náhled do motivací států k zavazování se v mezinárodních vztazích, k různým fázím vzniku závazku až po jeho aplikaci vnitrostátními soudy a jeho implementaci, rolí různých aktérů v těchto procesech a v neposlední řadě také do jeho relevance pro český i slovenský vnitrostátní právní řád.

Jak již v úvodníku zdůrazňují Ivo Pospíšil a Vladimír Týč, oblast mezinárodních lidských práv nabízí stále mnoho podnětů ke zkoumání. Jeden z těch primárních je otázka, proč státy dobrovolně přijaté závazky na mezinárodním poli velmi často nedodržují. Autoři knihy se v úvodu hlásí k tezi Andrewa Moravcsika,¹ podle kterého je přistupování k lidskoprávním režimům u tzv. nových demokracií (ke kterým se řadí také Česká republika a Slovensko) spojeno s procesy přechodu k demokracii a je v podstatě snahou demokratické vnitřní poměry prostřednictvím mezinárodního systému stabilizovat. Motivace lidskoprávní úmluvu přijmout tedy úplně nesouvisí s připraveností její normy dodržovat. Tuto tezi označují autoři za svou pracovní hypotézu. Hned v úvodu je však možné recenzované publikaci vyčíst právě to, že pracovní hypotézy se autoři jednotlivých kapitol nechrání, a velmi zajímavá a informacemi nabitá publikace tak místy působí fragmentovaně.

Publikaci otevírá shrnutí již dříve publikovaných článků autorů Kataríny Šipulové, Josefa Janovského a Huberta Smekala. Všichni tři autoři se již delší dobu věnují zkoumání empirických dat z České republiky a Slovenska se snahou dovodit vzorce motivací států zavázat se dodržování dohody o lidských právech. Formulují přitom na základě výzkumu modifikovanou tezi Andrewa Moravcsika – vztah mezi politickou orientací vlády a typem ratifikované smlouvy může být motivován právě snahou „uzamknout“ principy politického smýšlení vlády do mezinárodního závazku ústavněprávní síly. Byť by se s některými postuláty autorů dalo polemizovat, metodologie příspěvku i jeho výstupy jsou v českém prostředí nepochybně unikátní.

Po úvodu, který je věnován představení výsledků empirického zkoumání, přichází na řadu dvě teoretické kapitoly zabývající se povahou mezinárodních lidskoprávních závazků a specifik tohoto režimu mezinárodních smluv. Petr Kilian se tak zaměřuje na otázku suverenity státu ve vztahu k úmluvám o lidských právech a zejména tomu, zda současný lidskoprávní režim zasahuje do suverenity státu. S touto otázkou velmi úzce souvisí rovněž navazující příspěvek Vladimíra Týče, který se věnuje sjednávání a relevanci výhrad k mezinárodním úmluvám o lidských právech a navrhuje několikero řešení, jak je možné k přijatelnosti výhrad přistupovat. Publikace obsahuje i několik dalších spíše výkladových částí. Petr Válek tak čtenáře seznamuje s rolí Ministerstva zahraničních věcí v procesu sjednávání a vnitrostátního projednávání mezinárodních smluv o lidských právech a Jan Kněžínek představuje

* Katedra Ústavního práva a politikologie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: duskova.sarka@gmail.com.

¹ MORAVCSIK, A. The Origins of Human Rights Regimes: Democratic Delegation in Postwar Europe. *International Organization*, č. 2, 2000. ISSN: 1531-5088.

mezinárodní lidskoprávní závazky z pohledu zákonodárné iniciativy a procesu přijímání zákonů.

Publikace však obsahuje i srovnávání českého a slovenského ukotvení mezinárodních úmluv. Marián Giba a Jozef Valuch z bratislavské Komenského univerzity například nabízejí kategorizaci mezinárodních lidskoprávních smluv v procesu ratifikace podle slovenského právního řádu. Velmi zajímavé jistě bude pro čtenáře srovnání s českou úpravou, a to zejména v otázce samovykonatelnosti mezinárodní smlouvy o lidských právech, která je na Slovensku vyřešena podstatně elegantněji. Ve srovnávání české a slovenské úpravy pak navazuje Ivo Pospíšil, nabízející soubor poznámek tematicky se dotýkajících obdobné otázky, jakou řeší v následující kapitole Jan Štiavnický ve vztahu ke slovenskému právnímu řádu – tedy nálezů Ústavního soudu sp. zn. 36/01² a jeho různým dopadům do právní teorie i praxe.

Publikaci uzavírají dvě kapitoly, které jsou opět spíše empiricko-výzkumného charakteru, a to kapitola Jana Petrova k užití mezinárodních lidskoprávních smluv v judikatuře Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu České republiky, a poslední kapitola Lubomíra Majerčíka věnující se roli nevládních neziskových organizací v procesu přijímání lidskoprávní úmluvy a vynucování jejího dodržování. Právě Petrovův pohled na argumentaci využitím lidskoprávní úmluvy v judikatuře nejvyšších soudů lze přitom považovat za velmi přínosný z hlediska nových poznatků. Autor například zjišťuje, že odkazy na mezinárodní úmluvy nejsou oběma soudy příliš často využívány, a když jsou, jedná se zejména o situace, kdy norma daná smlouvou je natolik specifická, že nenachází odraz ve vnitrostátním právním řádu. Lubomír Majerčík uzavírá publikaci doporučením,

odpovídajícím tezi hojně citované Ony Hathaway: i při práci na mezinárodním poli nelze rezignovat na lokální kontext a jemu odpovídající řešení.³

Mezinárodní lidskoprávní závazky v postkomunistických zemích: případy České republiky a Slovenska se dotýkají převážné části aktuálních otázek, které se k tématu mezinárodního zavazování v oblasti lidských práv váží, přičemž i lehkostí, s jakou kombinují teoreticko-filozofickou, právnědoktrinální i empirickou perspektivu, se jedná o výjimečnou publikaci. Přesto si dovoluji vyjádřit politování nad zmeškanou příležitostí, za kterou lze považovat neprovázání všech statí publikace s hypotézou zakotvenou v úvodu práce. Byť je publikace nabitá zajímavými a novými informacemi, chybí jí jednotící prvek, což ostatně dokládá i absence závěru ke konci publikace. Celek tak působí spíše jako sborník než jako systematické zkoumání jednotlivých aspektů, které v celku pomohou alespoň v části odpovědět na v úvodu formulovanou otázku. K tomuto dojmu přispívá i fakt, že mnoho článků má vlastní teoretický úvod, který však není myšlenkově provázán s předchozími, a naopak někdy opakuje již řečené.

Tato výtka však nic nemění na kvalitě jednotlivých statí. Díky skvělému vyvážení různých pojetí tématu jejich prostudování bude přínosné jak pro úplného „začátečníka“, tak pro pokročilý v tématu. V každém případě se proto jedná o povinnou četbu pro všechny, jimž je téma lidskoprávních závazků blízké.

² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. 6. 2002, N 80/26 SbNU 317.

³ HATHAWAY, O. A. *Do Human Rights Treaties Make a Difference?* Faculty Scholarship Series. Yale Law School Faculty Scholarship. Paper 839, 2002. Dostupné z: <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1852&context=fss_papers>.